

ОБҐРУНТУВАННЯ ВАРТОСТІ СТВОРЕННЯ БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ

В.М. КОСТЕНКО, доктор філософії

В.А. СОБОЛЬ, кандидат с.-г. наук

Р.І. ГРИНИК, аспірант

М.О. ЛИТОВЧЕНКО, провідний економіст

Інститут садівництва (ІС) НААН України,

03027, Київ-27, вул. Садова, 23,

e-mail: kvn.kostenko@ukr.net

В.С. ПЕЧКО, доктор економічних наук

директор громадської спілки (ГС) «Укрсадвинпром», 03022,

Київ-22, вул. Васильківська, 37,

e-mail: info@ukrsadvinprom.com

Наведено основні механізми підтримки аграрного сектору у США та країнах ЄС. Представлено напрям державної фінансової підтримки садівництва та виноградарства в Україні. Надано перелік наукових установ та вчених, які у своїх працях висвітлювали питання державної підтримки агропромислового комплексу України. Представлено розрахунки вартості закладення насаджень плодово-ягідних культур та винограду. Показано перелік ресурсів та їх вартість, що використовувалися при розрахунках у дослідженнях. Описано принцип та формулу розрахунків затрат праці на створення багаторічних насаджень.

Ключові слова: садівництво, виноградарство, вартість закладання, багаторічні культури, саджанці, проектування, державна підтримка.

Садівництво та виноградарство у світовій економіці відіграють важливу роль завдяки забезпеченню високої доданої вартості виробництва, експортному потенціалу та зайнятості. Згідно з даними FAOSTAT, фрукти та овочі в 2020 році становили близько 22 % вартості світового експорту продовольства від загальної світової вартості агропродовольчого експорту. У 2022 році виробництво фруктів та овочів досягло близько 1,9 млрд т. Експорт вина, столового винограду та сушених продуктів з нього оцінюється у \$30-60 млрд USD залежно від року [1].

Садівництво. 2025. Вип. 80.

© Костенко В.М., Соболев В.А., Гриник Р.І.,
Литовченко М.О., Печко В.С., 2025

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 2020-2024 роках рівень підтримки аграрного сектору з різними пріоритетами і підходами в США та країнах ЄС стабільно високий.

Основні механізми підтримки аграрного сектору США:

1. Федеральна допомога через Farm Bill, що оновлюється кожні 5 років:
 - гарантовані ціни на продукцію (Price Loss Coverage, PLC);
 - програми страхування врожаю та доходів (Crop Insurance, ARC);
 - програми захисту довкілля (EQIP, CSP);
 - прямі виплати за особливих обставин (наприклад, у зв'язку з COVID-19 або торговельними війнами);
2. COVID-19 Relief (2020-2021):
 - програма CFAP (Coronavirus Food Assistance Program): понад 30 млрд USD виплат аграріям.
3. Inflation Reduction Act (2022):
 - інвестує близько 20 млрд USD у сталість, збереження ґрунтів і кліматично дружнє виробництво.
4. Стимулювання інновацій:
 - підтримка цифрових технологій у фермерстві, агротех-стартапів, сталого землеробства.
 - Рівень підтримки за даними OECD (Організація економічного співробітництва і розвитку) становить близько 10-12 % загального аграрного доходу.

Основні механізми підтримки аграрного сектору країн ЄС:

Основний інструмент: спільна аграрна політика (CAP – Common Agricultural Policy).

CAP – найбільша стаття бюджету ЄС (понад 30 % бюджету ЄС, або приблизно 386 млрд євро на 2021-2027). CAP має два напрямки: прямі виплати (підтримка доходу) – близько 70 % коштів та на розвиток сільських територій та екологічні програми – близько 30 %.

Нововведення останніх років (з 2023):

- “зелені” вимоги: фермери отримують більше, якщо дотримуються кліматичних умов;
- еко-схеми (eco-schemes): добровільні заходи щодо

- покращення клімату й довкілля, за які фермери отримують додаткову оплату;
- підтримка малих фермерських господарств та молодих фермерів.

У країнах ЄС середній рівень підтримки сільського господарства складає близько 19-20 % валового доходу фермерів (за оцінками OECD), що вище, ніж у США (табл. 1).

1. Параметри державної підтримки аграрного сектору економіки США та країн ЄС

Параметр	США	ЄС
Основна форма підтримки	Страховання, прямі виплати, інновації	Прямі дотації, еко-схеми, розвиток села
Частка в бюджеті	Менше 5 % федерального бюджету	Понад 30 % бюджету ЄС
Частка підтримки у доході фермерів	~10-12 %	~19-20 %
Еко-орієнтація	Зростає, але помірно	Висока, особливо з 2023 року

Таким чином, ЄС здійснює підтримку аграріїв на вищому рівні, з направленням на екологічність і соціальну стабільність, а США орієнтує її на технології, ринкові механізми та управління ризиками [2].

При цьому, у США вартість закладення багаторічних насаджень наступна:

- плодові сади (яблуня, персик, груша): інтенсивний сад на карликовій підщепі (яблуня): 35000-55000 USD/га (включає: підщепи, саджанці, шпалери, крапельне зрошення, захист від заморозків, систему керування кроною). Прибутковість починається з 3-5 року;
- ягідники: лохина 20000-35000 USD/га, суниця: 15000-25000 USD/га, виноградники (винні сорти) 30000-60000 USD/га (вартість посадки).

Вартість закладення в ЄС сильно варіюється між країнами (Франція, Італія, Іспанія, Польща, Німеччина) через вартість землі, оплати праці та субсидії.

- яблуневі сади (інтенсивні, висока частка механізації, шпа-

лерні конструкції, антиградові сітки): у Франції, Італії, Німеччині – 25000-45000 євро/га, Польщі – 15000-30000 євро/га;

- ягідні культури: лохина (Польща, Іспанія, Нідерланди) – 18000-30000 євро/га, малина/ожина в тунелях (Італія, Португалія) – 30000-40000 євро/га;
- виноградники: Франція (Бордо, Бургундія) – 30000-50000 євро/га (земля може коштувати до 1 млн євро/га в елітних зонах), Італія, Іспанія, Румунія – 15000-30000 євро/га за посадку.

У ЄС фермерам у вигляді субсидії компенсують частину вартості закладення садів і виноградників (до 70 %) [3, 4].

Україна має сприятливі кліматичні умови для вирощування плодово-ягідної продукції та винограду. Галузі садівництва та виноградарства адаптуються до змін клімату, що проходять в останні десятиріччя. На сьогодні у всіх регіонах країни закладати плодово-ягідні і виноградні насадження за інтенсивними технологіями рекомендують з системами краплинного зрошування.

Незважаючи на те, що у загальному ВВП агросектора України частка садівництва та виноградарства складає лише 2-4 % всього сільгоспвиробництва, продукція цих галузей є «високовартісною нішею» з великою доданою вартістю, джерелом місцевих робочих місць, екологічного балансу та експорту. Садівництво і виноградарство також є потенційно стратегічними галузями у післявоєнному відновленні регіонів і сіл, а у таких регіонах, як Закарпаття, Одещина, Вінниччина, Херсонщина і на даний час є домінантними.

Вітчизняна продукція садівництва та виноградарства активно експортується на європейські, азійські та близько-східні ринки. У 2021-2022 рр. експорт яблук, горіхів, ягід та винограду приносив Україні понад 350-400 млн USD щороку. У 2023 обсяги знизилися через війну, але ягідний експорт (особливо замороженої лохини) лишається стабільним [5].

З 1991 року державою запроваджена фінансова підтримка розвитку галузей садівництва, виноградарства та хмелярства. В останні роки державна фінансова підтримка садоводів та виноградарів, що закладають молоді багаторічні насаджен-

ня, здійснюється за умовами, визначеними у *Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 «Деякі питання надання грантів бізнесу», далі – Постанова. У додатку 2 до *Постанови зазначені обмеження компенсації вартості проекту висадки насаджень на гектар насаджень*, а саме: яблуня, груша, лохина та чорниця – 400 тис. грн, черешня - 350, персик – 170, ліщина велика (фундук) та ліщина звичайна, волоський горіх, шипшина, мигдаль – 250, малина – 190, агрус та порічка – 150, ожина і суниця садова – 225, виноград – 330 тис. грн.

У вітчизняних наукових установах ряд вчених у своїх працях висвітлювали особливості, ефективність та шляхи вирішення проблемних питань державної підтримки агропромислового комплексу України, зокрема: А.М. Галайко [6] та Х.І. Іваськевич [7] (Львівський університет ім. Івана Франка), І.Ю. Думанська [8] (Хмельницький національний університет), А.С. Музиченко та Т.І. Голуб [9] (Ужгородський національний університет), С.А. Пташник [10] (Уманський національний університет садівництва), П.Р. Пуцентейло [11] (Західноукраїнський національний університет), О.Д. Радченко [12] (ННЦ «Інститут аграрної економіки»), О.С. Ткаченко [13] (Національний університет біоресурсів і природокористування України), Дудкіна Т.В [14] (Університет митної справи та фінансів), В.М. Костенко, Р.І. Гриник, В.С. Печко [15, 16] (ІС НААН) та інші.

Актуальність теми дослідження. Багаторічні культури мають різні схемами посадок, що має значний вплив на кількість садивного матеріалу та інших матеріалів для їх створення. Крім того, в умовах ринкової економіки, періодично відбувається зміна вартості таких матеріалів. Тому виникає потреба всебічного наукового дослідження і обрахунку вартості створення насаджень для подання пропозицій розробникам законодавчих актів та нормативно-правових документів щодо їх корегування.

Матеріали та методи дослідження. Інститутом садівництва НААН здійснюється проектування багаторічних насаджень згідно державних стандартів ДСТУ 4951:2008,

ДСТУ 4955:2008, ДСТУ 4952:2008 [17-19]. При цьому, кожний з розроблених Інститутом проектів має розрахунки вартості видів робіт та матеріалів, передбачених технологією закладення насаджень та догляду за ними до вступу у плодоношення.

Дослідження і розрахунки вартості закладення насаджень плодово-ягідних культур та винограду (без врахування вартості будівництва систем зрошення) здійснювалися за результатами аналізу даних проектно-кошторисних документацій, створених за останні 4 роки в ІС НААН на замовлення спеціалізованих на вирощуванні багаторічних культур сільськогосподарських підприємств, що обраховувалися на дату створення відповідної проектно-кошторисної документації. Метою досліджень було розрахувати суми для подальшого їх внесення до Додатку до Постанови в частині обмеження компенсації вартості закладення одного гектара насаджень плодово-ягідних культур та винограду.

Результати та їх обговорення. Розрахунки вартості закладення 1 га насаджень здійснювалися з урахуванням основних елементів технології вирощування яблуні, груші, лохини, чорниці, вишні, черешні, персика, абрикосу, сливи, фундука, волоського горіха, шипшини, мигдалю, обліпихи, суниці садової, малини, ожини та винограду (табл. 2).

Кошторисна вартість створення плодово-ягідних насаджень та винограду обраховувалася за принципом комплексного врахування всіх елементів витрат (табл. 3), що передбачаються технологічними картами, і включають:

1. Передсадивна підготовка ґрунту:

- корчування пеньків та кущів, оранку, дискування, планування території;
- знищення бур'янів (механічно та із застосуванням гербіцидів);
- приготування та внесення добрив (органічних і мінеральних).

2. Потреба у садивному матеріалі на закладання (ремонт) насаджень плодово-ягідних культур і винограду та його вартість

Культура, схема садіння (м)	Кількість шт./га (з ремонтом)	Вартість ресурсів, тис. грн	в т.ч. вартість садивного матеріалу, тис. грн
яблуня, 4х1,25	2200	745,1	198,1
яблуня, 4,5х2,5	1045	647,8	104,5
груша, 4х1,5	1833	203,1	275,1
вишня, черешня, 4х2	1375	548,1	285,6
персик, мигдаль, абрикос, слива, 5,5х3,5	571	257,6	74,3
обліпіха, 4х2	1375	348,1	275,0
ліщина велика (фундук) та ліщина звичайна, 5,5х3	667	359,3	66,7
горіх волоський, 10х8	138	405,6	55,1
шипшина, 4х0,5	5500	602,2	357,5
лохина та чорниця, 3,5х1	3143	204,3	502,2
малина, ожина, 3,5х0,4	7856	499,5	309,7
суниця садова, 0,88+0,33+0,33х0,33	66660	489,0	333,3
виноград, 2,5х1,2	3856	1662,3	771,3

2. Садіння:

- вартість саджанців (залежно від культури, сорту, віку);
- витрати на зберігання, транспортування, садіння саджанців з одночасним внесенням добрив;
- розмітка ділянки, викопування ям або борозен, посадка рослин, ущільнення та культивування ґрунту;
- встановлення індивідуальних кілків для рослин, підв'язування, полив, мульчування.

3. Розрахункова вартість створення 1 гектара насаджень, тис. грн

Культура, схема садіння (м)	Передсадіння підготовка ґрунту	Садіння	Будівництво огорожі/шпалери	Догляд 1-го року вегетації	Догляд 2-го року вегетації	Догляд 3-го року вегетації	Догляд 4-го або 4 і 5-го років вегетації	Проектно-вишукувальні роботи	Всього, без ПДВ	Всього, з ПДВ
яблуня, 4х1,25	105,6	170,1	340,0	40,6	41,3	46,3	-	2,9	746,8	896,2
яблуня, 4,5х2,5	250,6	93,8	162,4	34,3	35,2	42,0	32,6	13,0	664,3	797,2
груша, 4х1,5	44,8	265,0	110,4	88,1	88,5	51,1	57,4	0,1	705,8	846,9
вишня, черешня, 4х2	63,8	290,3	58,0	99,2	80,1	77,8	77,8	2,	749,7	899,6
персик, мигдаль, абрикос, слива, 5,5х3,5	93,2	102,0	-	45,1	52,4	49,3	46,6	7,3	396,1	475,3
обліпиха, 4х2	36,8	235,9	17,6	33,9	31,6	31,6		1,4	389,2	467,0
ліщина велика (фундук) та ліщина звичайна, 5,5х3	92,5	77,7	49,1	32,5	43,8	39,5	79,0	2,0	416,1	499,3
горіх волоський, 10х8	151,6	55,4	45,3	10,9	17,4	35,8	35,8	59,2	375,9	451,1
шипина, 4х0,5	201,2	375,4	-	43,9	116,8	-	-	3,3	740,9	889,1
лохина та чорниця, 3,5х1	260,6	188,9	13,8	10,1	31,9	21,9	-	0,5	528,1	633,7
малина, ожина, 3,5х0,4	34,5	276,4	168,4	23,5	61,3	-	-	2,5	566,8	680,2
суниця садова, 0,88+0,33+0,33х 0,33	76,0	335,1	57,24	-	-	-	-	2,3	468,3	561,9
виноград, 2,5х1,2	14,1	431,8	510,8	28,3	137,5	100,4	81,9	10,3	1315,3	1578,4

3. Будівництво огорожі/шпалери:

- шпалери, стовпи, дріт, монтажні роботи;
- огорожа (стовпи, сітка, ворота), монтажні роботи;
- встановлення систем захисту від заморозків чи граду (опціонально).

4. Догляд за молодими насадженнями до їх вступу в плодоношення:

- культивування ґрунту у міжряддях та просапування в рядах;
- посів сидератів в міжряддях;

- обрізка дерев/кущів, обломка, прищипування, пасинкування, підв'язка пагонів, катаровка кущів, апробація, інвентаризація, ремонт молодих насаджень (до 10 %);
- приготування та внесення засобів захисту рослин від хвороби і шкідників;
- додаткове підживлення, у т.ч. і позакореневе;
- осіння оранка міжрядь.

5. Проектно-вишукувальні роботи.

Висновок. В результаті вивчення було встановлено, що актуальною на 2025-2026 роки є розрахункова вартість створення 1 гектару багаторічних насаджень (підготовки ґрунту, садіння та догляду до вступу у плодоношення плодово-ягідних культур та винограду), а саме по культурах: яблуня (зі схемою садіння 4х1,25 та 4,5х2,5 м) – 896,2 і 797,2 тис. грн відповідно; груша (4х1,5 м) – 846,9; вишня і черешня (4х2 м) – 899,6; персик, мигдаль, абрикос, слива (5,5х3,5 м) – 475,3; обліпіха (4х2 м) – 467,0; ліщина велика (фундук) та ліщина звичайна (5,5х3 м) – 499,3; горіх волоський (10х8 м) – 451,1; шипшина (4х0,5 м) – 889,1; лохина, чорниця (3,5х1 м) – 633,7; малина та ожина (3,5х0,4 м) – 680,2; суниця садова (0,88+0,33+0,33х0,33 м) – 561,9; виноград (2,5х1,2 м) – 1578,4 тис. грн.

Результати досліджень з розрахунками, обґрунтуваннями та пропозиціями щодо внесення змін до додатку 2 Постанови *Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 «Деякі питання надання грантів бізнесу»* були направлені від ІС НААН (лист № 244 від 27.06.2025) до Міністерства аграрної політики і продовольства України.

Список використаної літератури

1. FAO. Дані в галузі продовольства та сільського господарства. URL: <https://www.fao.org/faostat/ru/#home> (дата звернення: 22.07.2025).
2. Two agricultural heavyweights: the European Union and United States in comparative perspective. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/EU-US_Agriculture_Policy_Report.pdf (дата звернення: 18.07.2025).
3. Вартість закладення плодово-ягідних культур в США та країнах ЄС. URL: <https://chatgpt.com/g/g-69HnvSsrn-ukrainian-voice/c/687f6922-a760-800d-91d5-f9faa95228f6> (дата звернення: 18.07.2025).

- 22.07.2025).
4. Sample costs to establish and produce table grapes. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://coststudyfiles.ucdavis.edu/uploads/cs_public/be/c7/bec790f2-3cb8-4a07-ac0d-ccfdcb067bb8/2018tablegrapessjvautumnkingfinaldraft.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 16.05.2025).
 5. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.07.2025).
 6. Галайко А.М. Оцінка ефективності державної підтримки розвитку агропромислового комплексу. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 79-88.
 7. Іваськевич Х.І. Оцінка державної підтримки аграрного сектору як об'єкта фінансового контролю. *Науковий вісник Херсонського університету*. 2018. Вип. 28. Ч. 2. С. 63-66.
 8. Думанська І.Ю. Оптимізація видатків держави для фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК. *Економічні науки*. 2018. № 3. Т. 1. С. 104-109.
 9. Музиченко А.С., Голуб Т.І. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектору України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 112-115.
 10. Пташник С.А. Організаційно-економічні критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2017. Вип. 2. С. 74-78.
 11. Пуцентейло П.Р. Вектори удосконалення державної підтримки аграрного сектору України. *Аграрна наука та освіта Поділля : збірник наукових праць міжнар. наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 14-16 березня 2017 р. Тернопіль, 2017. Ч. 2. 405 с.*
 12. Радченко О.Д. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. *Економічний дискурс*. 2016. Вип. 2. С. 47-53.
 13. Ткаченко О.С. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств – реалії сьогодення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. Вип. 12. С. 27-30.
 14. Дудкіна Т.В. Стан та ефективність державної підтримки АПК України. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_73_2_2019_ukr/11.pdf (дата звернення: 16.07.2025).
 15. Костенко В.М., Гриник Р.І. Ефективність державної фінансової підтримки галузі садівництва України та напрями її вдосконалення. *Садівництво*. 2022. Вип.77. С. 185-195.
 16. Костенко В.М., Гриник Р.І., Печко В.С. Вплив діяльності профільних наукових установ та державної фінансової підтримки на стан садівничої і виноградно-виноробної галузі України.

- Садівництво*. 2023. Вип. 78. С. 161-172.
17. ДСТУ 4951:2008. Насадження плодові. Проектування. Загальні вимоги. [Чинний від 2009-01-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 23 с.
 18. ДСТУ 4955:2008. Виноградники. Проектування. Загальні вимоги. [Чинний від 2009-07-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 15 с.
 19. ДСТУ 4952:2008. Ягідні насадження. Проектування. Загальні вимоги. [Чинний від 2009-01-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 10 с.

JUSTIFICATION OF THE COST OF ESTABLISHING PERENNIAL PLANTINGS

V.M. KOSTENKO, V.A. SOBOL, PhD

M.O. LYTOVCHENKO, Leading Economist

Institute of Horticulture (IH) of NAAS of Ukraine,

03027, Kyiv-27, 23, Sadova st.,

e-mail: kvn.kostenko@ukr.net

V.S. PECHKO, Doctor

Public Union Ukrsadvinprom, 03022, Kyiv-22, 37, Vasylykivska st.,

e-mail: info@ukrsadvinprom.com

The article highlights the role of horticulture and viticulture in the global economy. It presents the main mechanisms for supporting the agricultural sector in the USA and EU countries, as well as the costs of establishing fruit crops and vineyards in these regions. The paper outlines the directions of state financial support for the creation or development of horticulture, berry growing, and viticulture in Ukraine, along with the limits of compensation per hectare for the cost of planting such crops.

A list is provided of research institutions and scholars who, in their works, have examined the effectiveness of state support for Ukraine's agro-industrial complex and proposed solutions to its problems. The relevance of the topic is emphasized, and the materials and methods of the study are described, taking into account the requirements of the recommended state standards of Ukraine regarding the preparation of design and technical documentation for the establishment of perennial plantings.

It is shown that the research and cost calculations for establishing peren-

nial crops were carried out based on the analysis of project and estimate documentation prepared over the past four years by the Institute of Horticulture of the NAAS, commissioned by participants in the horticulture and viticulture market.

The results of research on calculating the cost of establishing plantings of apple, pear, sour cherry, sweet cherry, peach, almond, apricot, plum, hazelnut, walnut, rosehip, sea buckthorn, blueberry, bilberry, raspberry, blackberry, strawberry, and grape are discussed and presented in the form of three tables, namely: 1. Requirements for planting material for the establishment and renovation of fruit, berry, and grape plantations, and their cost. 2. Labour costs for establishing 1 hectare of plantings, thousand person-hours. 3. Estimated cost of establishing plantings, thousands UAH.

A list of resources with their costs used in the calculations for the research is provided. The principle and formula for calculating labour costs for establishing perennial plantings are shown, along with a description of all cost elements stipulated in the technological maps for growing the studied crops.

It is shown that the purpose of the research was to provide the relevant central legislative authority with the obtained results for introducing them as amendments to the legislative act concerning the limits of compensation for the cost of planting projects.

The conclusion presents the final figures of the research results and the practical significance of the findings.

Key words: horticulture, viticulture, establishment cost, perennial crops, seedlings, project design, state support.

Одержано редколегією 11.08.2025